

SILVIA ILEANA COSTIUC

prezent!

ANUALA
TIMIȘOREANĂ DE
ARHITECTURĂ

TEXT DE ARHITECTURĂ

Str. Diaconu Coresi nr.12
300588 Timișoara
Timiș România

T: +40 (0) 745 145-537
W: anualadearhitectura.ro
E: contact@anualadearhitectura.ro
F: anuala timișoreană de arhitectură

pagina 1

„VEDERI ÎNCÂNTĂTOARE” SAU *THE ARCHITECTURAL DELIGHT*

Căderea pieței construcțiilor și prelungirea crizei economice din spațiul european dirijează tinerii arhitecți spre cercetare, și implicit, către patrimoniul construit. Rolul creativ-estetic al arhitectului în contemporaneitate se diminuează. Arhitectul devine un tehnician, un autor de dosare, un *calculator* de suprafețe și de costuri. În domeniul cercetării, conservării și restaurării monumentelor istorice, exigențele cresc.

Insuficiența și nivelul nesatisfăcător al cercetărilor anterioare, situația juridică și starea de conservare precară a monumentelor istorice, lipsa fondurilor sau a specialiștilor și raportul de timp/cantitate, definesc un context în care creativitatea, originalitatea și inventivitatea arhitectului balansează către alte domenii: patologia în conservare/restaurare, management, finanțare, *leadership*... Soarta patrimoniului construit va fi dictată de profesionalismul, competențele, viziunea, integritatea și creativitatea arhitecților de azi, în sens *soteriologic*.

„*Vederi încântătoare*”

sau

the architectural delight.

Expoziția *Vederi încântătoare*, realizată de Kalliopi Dimou, Sorin Istudor – arhitecți și Alina Șerban – critic de artă, dezvăluie valoarea proiectelor urbane și arhitecturale din zona litoralului românesc din anii '60-'70, în context internațional. Cercetarea a fost realizată cu sprijinul unor mari instituții culturale, pe baza unui grant acordat de *Graham Foundation* în 2013, care validează dimensiunea internațională și originalitatea temei, printre altele.

pagina 2

Rolul estetic al arhitectului în contemporaneitate se diminuează iar acesta devine un tehnician, iar beneficiarul își revendică în mod justificat latura decorativă a construcțiilor pe care le finanțează.¹ Deși nu este un proiect de arhitectură, expoziția *Vederi încântătoare* poate constitui pretextul analizei gesturilor actuale din lumea de vârf a arhitecților, unde cercetarea în domeniul patrimoniului construit și tema arhitecturii comuniste câștigă teren.

Sala *Dalles* – de mari dimensiuni, de obicei luminată, populată și festivă, se află în penumbră, nemobilată, devenind parcă mai mare, cu un ecou impresionant, rece. Spațiul primei săli este animat de o proiecție amplă, spre peretele principal – care înfruntă direcția de acces, a unui film din anii respectivi, cu oameni în valurile mării. Camera a doua a fost recompartimentată printr-un perete dispus perpendicular pe direcția de acces. În stânga se intră spre o a treia cameră, cu pereții negri, având trei alveole cu proiecții video și o instalație de vederi „consumate” din acea perioadă.

¹. În cadrul unei conferințe recente, reputatul critic de artă Maria Hlavajova susține că societatea contemporană trece printr-o criză de redefinire a claselor sociale și o redefinire a rolului și a statutului artistului. Umanitatea intră în era industriilor creative, în care toate domeniile solicită creativitatea iar spectatorul, omul de rând, devine artist Cf. Maria Hlavajova, *Construind alte lumi* (MNAC, Salonul de proiecte MNAC Anexă, București 2014);

În dreapta, printr-un acces șicanat, se află un plan al tuturor stațiunilor dezvoltate în acea perioadă. Apoi se intră în camera principală, unde erau dispuse două platforme soclu paralelipipedice, de mari dimensiuni – care umpleau spațiul, rotite față de direcțiile camerei, dar aliniate între ele. Aceste socluri susțineau mare parte din exponate: colecția de fotografii, machete sau publicații periodice. Perimetral erau exponate speciale: sculpturi, lucrări artistice, diverse proiecții care rulau în paralel, planuri fanteziste realizate pe calc înrămate, sau grafice funcționale și de expunere a duratelor de proiectare.

Abilitățile creative ale arhitecților devin transparente atunci când aceștia intră în domeniul designului grafic. Am recunoscut *mâna* și gândirea de arhitect bine format din punct de vedere tehnic și capabil, bucurându-mă de o expoziție „curată”, în ton cu ce s-ar putea numi „tendințe expoziționale actuale” internaționale în domeniul arhitecturii. Expoziția fiind susținută de instituții prestigioase, era de așteptat să atingă o înaltă țintă vizuală, grafică. Alegerea spațiului în sine, utilizarea spațiului, metodele de expunere, selectarea tipului de exponate sau a metodelor de expunere raportat la temă sunt valabile. Autorii au recompus ambianța comunistă, în primul rând prin sonoritatea, reverberațiile și răceala unui spațiu de tip comunist în contrast cu festivismul recunoscut dar absent al acesteia, prin filme și înregistrări de epocă suprapuse sonor și prin amplitudinea imaginilor sau a unor efecte nostalgice – instalația de vederi „consumate”, generice, dar atât de personale.

Subiectul expoziției este dificil mai ales prin amploare dar și prin *parti-pris*-urile românilor față de perioada comunistă. Dacă ar fi fost vorba despre o expoziție despre patrimoniu cultural, consider că putea fi ameliorată prin dedicarea unui spațiu mai amplu arhitecturii și urbanismului din zona litoralului înainte de aceste intervenții. Pe de altă parte, discuția despre context – peisaj marin și problema raportării intervențiilor arhitecturale la peisaj este disociată și în conceptul expoziției, și în mod similar în urbanismul din acea perioadă.

Arhitectura comunistă și poate chiar modernistă, este autosuficientă. Contextul se raportează la arhitectură, nu arhitectura la contextul istoric sau vizual. O altă problemă care s-a *strecurat* în acest demers, este problema materialelor. Nesustenabilitatea betonului folosit în surplus, și în mod anecdotic a plexiglasului care reprezintă betonul în machete sau în planul de ansamblu al litoralului, sunt gesturi corespondente, care se pot supune din nou unei analize paralele.

O altă problematică pe care aș fi abordat-o este finalitatea practică a acestei cercetări, aplicativitatea ei în sensul unei atenții către intervențiile actuale de recondiționare a acestor clădiri, problemă majoră actuală a monumentelor istorice est-europene.

Cu toate acestea sau poate chiar din aceste motive, citesc această expoziție ca fiind una de atmosferă, probabil tocmai elementul primar într-o expoziție de arhitectură din acea perioadă, dar arhitectura, spre deosebire de celălalte arte nu poate fi redusă și redată de un termen lipsit de materialitate. Din punct de vedere estetic, antropologic și funcțional, în contextul artei mondiale din a doua jumătate a secolului XX, arhitectura și urbanismul cartierului Ferentari ar putea constitui un subiect interesant de cercetare, datorită atmosferei generate de arhitectură și urbanism, a condițiilor de viață oferite, cu o prezentare a devenirii atmosferei în context internațional.

Autorii expoziției *Vederi încântătoare* au recompus de fapt euforia momentului, latura magică ce a însoțit acest demers de proiectare de mare anvergură. Și din nou, este interesant că atmosfera care a însuflețit acest demers și care a fost generată de acest peisaj cultural, s-a conservat până azi. În hotelurile de pe litoral condițiile sunt în general precare, meniul „s-a conservat” în sine, serviciile au evoluat în mică măsură.

Ar putea fi vorba de un turism cultural în viitor aici? Cu siguranță. Dar nu pentru mult timp. La începutul anilor 2000, autoritățile din Dublin au decis să demoleze structuri din beton în cartierul Ballymun, cartier ce poate fi comparat cu Rahova, din două motive: lipsa altor funcțiuni în apropiere și delincvența pe care acest tip de arhitectură le-a format, acumulat, perpetuat, dar în primul rând datorită precarității și nesustenabilității construcțiilor cu structuri de beton și prefabricate. Structurile din beton de la acea vreme se perimează, expiră, apare pericolul prăbușirii spontane sau la cutremure, devin necorespunzătoare din punct de vedere al siguranței utilizatorului după o durată de viață de 50-70 de ani.

În ce privește discuția despre valoarea și importanța patrimoniului recent, părerile sunt împărțite. Clasarea operei din Sidney în *Lista patrimoniului mondial UNESCO*, și de fapt ignorarea criteriului vechimii în stabilirea resuselor culturale intrinseci ale unui monument de arhitectură sunt discutabile. Arta din a doua jumătate a secolului XX se uniformizează, se aliniază, și prin asta aplatizează specificitățile, originalitatea și creativitatea locală.

Rem Koolhaas – tocmai unul din arhitecții cei mai activi și importanți la nivel mondial pentru arhitectura contemporană, adică unul din „autorii” cheie ai patrimoniului global de mâine, se concentrează asupra cercetării identității naționale, locale prin tema analitică a *Bienalei de la Veneția*. Probabil că discuțiile privind legitimitatea arhitecturii recente, postbelice și până în prezent în rândul monumentelor istorice poate fi continuată, dar gustul mondial în artă astăzi se îndreaptă spre autenticitate, realism în diversitate, necunoscut. Omului contemporan-urban a ajuns în faza în care îi place exotismul, nespecificul.²

² Umberto Eco, *Istoria frumuseții* (Enciclopedia RAO, RAO, București 2012) passim;
Umberto Eco, *Istoria frumuseții* (Enciclopedia RAO, RAO, București 2012) passim;

Arhitectura recentă, internațională, ne este cunoscută și familiară tuturor. Dar ne sunt străine specificitățile formelor volumetrice sau decorative, cromatice, materiale și a tehnicilor tradiționale locale din alte zone, la fel cum nici străinii nu cunosc aspecte nuanțate ale culturii noastre. Această tendință *aruncă* dintr-o dată preocupările cercetătorului de top în domeniul arhitecturii în urmă cu 60-100 de ani, mai ales în condițiile în care situația monumentelor istorice este *arhicunoscută*, în sensul în care arhitecții sunt familiarizați din studenție cu starea fizică, juridică, urbană și economică a acestora, în toată complexitatea ei.

În următoarea jumătate de secol, casele tradiționale de lemn vor fi dispărut împreună cu tehnicile lor păstrate doar de bătrânii meșteri, bolțile de cărămidă se vor fi surpat, patrimoniul va fi fost mutilat de intervenții arhitecturale și urbane improprii sau va fi fost abandonat și, în ultimă fază, timpul va măcina structurile imense de beton. Situația actuală a crizei economice mondiale plasează arhitectul român și chiar est-european în pragul unor decizii profesionale conduse de capacitățile sale de problematizare, teoretizare, cercetare și expunere, și mai ales de latura morală etică și patriotică – oricât de prost înțeles și însoțit de confuzii este acest termen, atât în sensul mândriei apartenenței la o specificitate culturală și istorică dar și strict economic. Gesturile arhitecților sunt din nou – în mod similar, cele care vor repune în scenă procesul istoric al arhitecturii de pe teritoriul României.

În sensul relevanței pentru soarta patrimoniului construit, această cercetare de o mare calitate ar putea fi ameliorată printr-o analiză mai atentă a relaționării dezvoltării litoralului la contextul istoric și peisajer, o analiză a materialelor folosite din punct de vedere al sustenabilității și printr-o problematizare a metodelor de intervenție ulterioare în contextul reabilitărilor. În același timp este extrem de utilă o dublă adresare – atât către publicul larg, cât și către publicul de specialitate.